

Az iskolaszékek üléseinek gyakorisága nagyon különböző. Találkoztunk olyan iskolaszékkel, amelyik havi rendszerességgel, és olyanal, amely csak félévente ülészik.

Az üléseket a leggyakrabban az elnökök készítik elő az igazgatókkal egyeztetve. A szervezéshez általában felhasználják az iskola infrastruktúráját. Az iskolaszékeknek jobbára nincs költségvetésük. Tagjaik tiszteletdíj nélkül látják el a feladatukat.

Amikor az iskolaszékek megalakultak, tagjaik többségének fogalma sem volt arról, hogy milyen célból jött létre ez a szervezet és mi lesz a feladata. A legfontosabb eligazítást a törvény és annak végrehajtási utasítása jelentette. Valamennyi iskolában kényszerben ügyeltek arra, hogy a megalakulás szabályos legyen és a szülői tagok megválasztása az előírásoknak megfelelően történjen. A megalakulás után valamennyi iskolaszék elkészítette a működési szabályzatát és a munkatervét. A lényeges eltérések ezután alakultak ki az iskolaszékek között: van olyan, amelyeknek az egy éves tevékenysége ki is merült az eddig felsoroltakban, de van olyan is, amelyek azóta folyamatosan működő aktív és tekintélyes szervezetté vált. A különbségek részben az iskolaszékek összetételével, részben az iskolavezetéshez fűződő viszonyukkal, részben pedig az iskolák helyzetével magyarázhatók. Valamennyi olyan esetben aktivizálódott az iskolaszék, amikor az iskola és a fenntartó között komoly konfliktushelyzet bontakozott ki, vagyis amikor az iskola további léte került veszélybe.

Az iskolaszékek elnökei közül sokan panaszták, hogy kevés központi segítséget (ötletet, tapasztalatot, módszertani útmutatót, stb.) kaptak az iskolaszékek gyakorlati működésére vonatkozóan. Azt tapasztaltuk, hogy lényegében minden iskolaszéknek magának kellett rájőnie, milyen feladatokat vállaljon fel és hogyan működjön. Sokan nehezményezték azt is, hogy az egyes iskolaszékek között alig van kommunikáció, pedig nagy szükségük lenne a tapasztalatok és az ötletek cseréjére. Az interjúk során szinte senki nem tett említést országos iskolaszéki képviselőről, vagy országos szülői képviselőről, pedig igen nagy szükség lenne arra, hogy a helyi iskolaszékek problémáit valamilyen országos szervezet is artikulálja.

Liskó Ilona

ÚJPEST: A VÁROSTÓL A KERÜLETIG

Újpest ma Budapest IV. kerülete, Budapest északi részén, a Duna mentén fekszik. Északról a város határát, nyugatról a Duna, délről és keletről a vasút alkotja a város határait. A ma a főváros egyik kerületét jelentő, valaha önálló község, majd város betelepülésétől kezdődően nagyarányú, látványos fejlődésen ment át mind lélekszámát, mind gazdaságának, iparának fejlettségét, mind lakosainak polgárosultságát tekintve.

Újpest az 1830-as évektől kezdődően települt be a Károlyi István birtokához tartozó pusztán. Kezdetben szőlőműveléssel foglalkozó telepesekkel, később iparosokkal, kereskedőkkel, köztük számos német és zsidó családdal. A betelepedéshez vonzó feltételt jelentett Pest-Buda közelsége, a Duna, mint vízi út és az olcsó telkek, a zsidó családok számára vonzóvá tette az a tény, hogy Újpesten a gróf számukra a többi népcsoporttal azonos feltételeket biztosított. 1840-ben született meg a település alapítólevele, mely a jogokat és köteleességeket, az önkormányzat és az igazságszolgáltatás működését szabályozta. Az Újpest név a község első bírójától, a zsidó származású Löwy Izsáktól származik. Újpest község már a betelepedés idején városias jelleggel bírt. Budapest hatása s a városiaság megnyilvánult a város gazdaság- és társadalomszerkezetében: a gazdaságban jelentős volt az ipar és a kereskedelem, s a lakosok közt a munkás, kézműves, ill. a kereskedők aránya. A századfordulóra Újpest kinőtte a községi kere-

teket, 50 000 lakosú járásbírósi központtá vált, s megépült az új városháza, 1907-ben a település városi rangot kapott. 1904-ben állandó színház épült a városban, 1911-ben nyílt meg az első filmszínház. 1910-re a város Magyarország negyedik legnagyobb ipari központjává fejlődött, ekkor olyan világhírű cégek találhatók itt, mint pl. a Tungstam, a Chinoin. A két világháború közt is tartós iparosodás és népességnövekedés jellemzi, ami 1925-re az ország hetedik legnagyobb városává tette. A második világháború után, a kommunista rendszer hatalomra kerülésével a település elvesztette autonómiáját: 1950. január 1-jén Budapesthez csatolták. Az 50-es, 60-as években az iparosodás és a betelepítés folytatódott, új lakótelepek, közintézmények épültek a városban. A lakosság az elmúlt évtizedekben szinte egészében kicserélődött, a régi városközpontot lebontották, a város arculata is teljesen átalakult. Ma az itt élő polgároknak csak kb. 30–40%-a számít ősgyökeres újpestinek, a többiek bevándorlók, akiket nem sok minden köt a kerülethez.

A városrész mai, erősen megnövekedett számú lakosságának társadalmi-demográfiai sajátosságai ma is a hagyományos ipari jellegét tükrözik, de tükröznek egyfajta dinamikát is a lakosság számának, korszerkezetének alakulását illetően. Budapest más kerületeivel összevetve szembevetendő mindenekelőtt a lakosság létszámának emelkedése: míg országosan, s a főváros átlagában is a csökkenés a jellemző (átlagosan -2,1%), addig Újpesten 1980 és 1990 közt a népesség 31%-kal emelkedett, a városrészek közt a legnagyobb mértékben. A növekedés nem a természetes szaporodásból, hanem a bevándorlásból adódik: a vándorlásból adódó népességnövekedés 34% volt a kerületben, ami szintén a legnagyobb a fővárosban (szemben a városi átlagos 2,6%-kal). A lakosság életkori megoszlását tekintve a fiatalok aránya kiugró Újpesten: míg Budapesten átlagosan a 0–17 évesek aránya 21,7%, addig Újpesten 28,2% – a legmagasabb a városban –, a legtöbb gyerek itt születik a fővároson belül. Ezzel összefüggésben az időskorúak aránya igen alacsony, csak mintegy 14% (szemben a fővárosi 21,6%-os aránnyal).

Az iskolázottsági és foglalkoztatottsági adatok Újpest gazdaságszerkezetét tükrözik: a fővárosi átlaghoz esik közel az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők aránya (max. 8 osztállyal rendelkező lakosok aránya 37% – a fővárosban 34% –, a felsőfokú végzettségűek tekintetében azonban attól messze elmarad (13% a kerületben, szemben a 19,1%-os fővárosi átlaggal). Újpesten a szakmunkásképesítéssel rendelkezők aránya kiugró: a lakosság 15%-a ilyen képzéssel rendelkezik (míg a fővárosban mindössze 11%). A foglalkoztatottsági adatokban az iparban foglalkoztatottak magas aránya kiugró (43% a fővárosi 36,3%-kal szemben, alacsony azonban a harmadik szektorban foglalkoztatottak aránya (55%, a fővárosi átlagot jelentő 60%-kal szemben). Hasonló tendenciát mutat a fizikai és szellemi munkát végzők megoszlása is, ami a kerületben 55,6 ill. 44,4%, a fővárosban 50,7 és 49,3%. Mivel a munkanélküliség elsősorban az iparban dolgozókat fenyegeti, a lakosság foglalkozási szerkezetéből adódóan az újpesti a 8,2%-os munkanélküliségi arány meghaladja a fővárosi átlagot (6,9%), de még így is messze alatta marad az országos átlagnak (14%).

A demográfiai adatokat elemezve úgy tűnik, az újpesti lakosság számának emelkedése nem tört meg az utóbbi évtizedben, s a lakosság összetételét tekintve is kedvező képet mutat: fiatalos korszerkezet, s inkább alacsony, de nem hiányos iskolázottság jellemzi. Az iskolázottsági és foglalkoztatottsági mutatók a kerület ipari jellegére utalnak vissza. Az oktatásra a társadalmi-demográfiai adottságoknak több vonatkozásban is hatása lehet: egyrészt a tanulólétszám ill. az oktatás ellátottsági mutatóinak alakulása, másrészt a várható tanulmányi aspirációk, továbbtanulási, ill. elhelyezkedési szándékok révén.

A kerületben az oktatás helyzete, feltételei az adatok felől nézve viszonylag jónak mondhatók: az általános iskolákban a középiskolákkal összevetve a létszámadatokban fővárosszerte, s így Újpesten is a demográfiai hullám hatásaként a létszámcsökkenés érzékelhető, ez a csökkenés azonban itt nem volt olyan mértékű, hogy oktatási intézmény bezárását kívánta volna meg. A kerület oktatási intézményhálózata 11 309 tanulót lát el 20 általános iskolában. Az intézmények változó méretűek, a legnagyobb két intézmény 1000 fő feletti, a legkisebb kettő 2–300 fő körüli tanulólétszámmal dolgozik.

Kerületi szinten 1990-től 5 év alatt 18%-os volt az általános iskolai tanulói létszámcsökkenés évi 4–5%-os veszteség nyomán. Iskolánként ez a csökkenés erős szóródást mutat, néhány helyen az említett idő alatt évi 10% feletti, 5 év alatt erőteljes, 30% körüli vagy afeletti, míg másutt éppenséggel növekedés tapasztalható. A pedagógusok létszáma a kerületben az elmúlt öt évben szintén csökkent, de a tanulóknál kisebb mértékben, ennél fogva a tanuló/pedagógus arány 5 év alatt némi javulást mutat.

Az oktatási intézmények ellátottsági mutatóinak (egy tanteremre ill. egy pedagógusra jutó tanulók száma) tekintetében nagy különbségek Budapesten az egyes kerületekben nincsenek. Újpesten feltehetően a fővárosi viszonylatban magas gyerekszámából következően az egy pedagógusra jutó tanulók aránya magas, a fővárosban a legmagasabb (12,2, fővárosi átlag: 10,9). Hasonló a helyzet a középiskolákban: Újpesten a magasabb az egy tanteremre és egy pedagógusra jutó tanulók aránya (35,5 ill. 13,8%), mint a fővárosban (29,9 ill. 11,8%). A kerületi oktatáspolitikája számára a viszonylag kedvező adottságok lehetővé teszik, hogy olyan kérdésekkel is foglalkozzon, amit nem a szükség kényszerít ki, s ami az önkormányzati rendszerrel előállt másfajta szükség: a helyi polgárosodás megteremtésének, a helyi társadalom kiépítésének ill. rekonstrukciójának a szükségessége. Ezt a kerületi helyi vezetés a város- és oktatáspolitikai összekapcsolása révén igyekszik megvalósítani.

Kerülettől a „városig”: város- és oktatáspolitikai kapcsolódása

Az önkormányzati rendszer megalakulása után röviddel a kerület vezetése a jelen városfejlesztés egyik meghatározó elemévé és elvévé a helyi társadalom rekonstrukcióját tette, s célul tűzte ki a helyi szintű és újpesti karakterű polgárosodási folyamat elősegítését. Ennek keretében támogatja a helyi társadalmi, politikai, kulturális élet fellendülését, a civil szervezetek megalakulását és tevékenységét. Ebben a folyamatban tartja fontosnak a helyi vezetés az „újpestiség” ápolását, erősítését, az újpesti identitás, lokálpatriotizmus felélesztését, ill. kialakítását. Ma a kerületi vezetés szerint már nem lehet reális cél az elszakadás fővárostól, az eltelt 40 év alatt túlságosan sok szállal kötődik Újpest Budapesthez. Cél lehet azonban ezen belül egy alulról építkező társadalom kiépítése, s a Budapesthez tartozáson belül a saját önállóság megtalálása, a saját identitás és arculat kiformálása.

Az újpestiség komplex fejlesztését, a helyi polgárosodást a helyi vezetés beruházásokkal, rendezvények és szervezetek támogatásával, az oktatáson belül pedig a polgári készségek kialakításával ill. a lakóhelyhez való kötődés erősítésével igyekszik megvalósítani. Az elmúlt néhány év kerületi beruházásai is tükrözik e szándékot: színház nyílt ismét Újpesten, megépült az Újpest Galéria, létrejött a város múltjának emlékeit őrző, annak kutatását lehetővé tevő Helytörténeti Gyűjtemény, s a *Helytörténeti Értesítő*, tervbe van véve a városalapító, Károlyi István gróf szobrának felállítása. Évente egyszer *Újpesti városnapok* címmel három napos ünnepségsorozatot szervez az önkormányzat kiállításokkal, s az erre az alkalomra kiírt drámapályázatra beérkezett művek színházi bemutatójával. Szintén az újpesti napok keretében adják át évente egyszer a város díszpolgári címét a kerület valamiben kiemelkedő teljesítményt felmu-

tató polgárának. A törekvés beépült az oktatásba is, ennek a leginkább megfogható formája a helytörténet oktatása.

A helytörténeti tantárgy bevezetését is az önkormányzat kezdeményezte, a helyi polgárosodási folyamatok elősegítésére tett törekvések szerves részeként. Oktatását 1993-ban vezették be, kísérleti jelleggel az általános iskolák felső tagozatán, 1995-től azonban rendes tárgyként, helyenként önállóan, helyenként más tárgyak (történelem, földrajz, osztályfőnöki óra) keretén belül. A tananyag – az *Újpest története* címet viselő olvasókönyv – a Pedagógiai Központ közreműködésével, pályázat útján készült el. A kezdeményezés részét képezi egy kerületi szintű vetélkedő is, a Városvédő Egyesülettel együttműködésben. A vetélkedő keretében, a több hónapos felkészülési idő során megadott témákban készített dolgozatokat a vetélkedőt követően a *Helytörténeti Értesítő* jelenteti meg. A kezdeményezés igen népszerű az iskolák körében, az önkéntes vetélkedőre 20 iskolából 18 jelentkezett múlt évben. A díjakat a helyi vállalkozók ajánlják fel, ezek többnyire praktikus dolgok, melyek révén jól össze lehet kapcsolni a műveltség megszerzését a helyi iskolák megsegítésével. Ha a kezdeményezés ilyen sikeresen folytatódik, nem lehetetlen, hogy az önkormányzat elérje közvetett célját is a helytörténet oktatása révén: a kerület, a város népességmegtartó erejének további növelését. Az önkormányzat a helytörténet oktatásától azt várja, hogy segít kialakítani a lakosság polgári öntudatát, kezdeményező-készségét, növelni fogja a város lakosságmegtartó erejét is: ha a tanulók jobban megismerik, hogy hol laknak, s jobban kötődnek már gyermekkorukban lakóhelyükhöz, akkor várható, hogy ha el is kerülnek idővel máshová továbbtanulni, annak végeztével nagyobb eséllyel jönnek vissza polgárnak Újpestre.

Imre Anna

KÖZÉPISKOLAI PEDAGÓGUSOK AZ ELMÚLT ÉVEK PEDAGÓGIAI, MÓDSZERTANI, TANTÁRGYI VÁLTOZÁSÁIRÓL

Az Oktatókutató Intézet a 90-es évek elején kapcsolódott be abba a nemzetközi vizsgálatba, amelyik 12 ország összehasonlításának eredményeként a pedagógusok élet- és munkakörülményeinek változását kívánja elemezni. A vizsgálat legújabb szakaszában a pedagógusok változásokhoz (reformokhoz, átalakításokhoz, újításokhoz) való viszonyát, s ezen változások hatását kívánta feltérképezni. Az interjú vizsgálat során – a nemzetközi összehasonlíthatóság érdekében – arra törekedtünk, hogy elsősorban olyan változásokról kérjünk véleményeket, amelyeknek az oktatás, a pedagógiai munka szempontjából is fontos szerepük van, s el kívántuk kerülni azt a csapdát, hogy a pedagógusok kizárólag az oktatást érintő – máskülönben a jelenlegi körülmények között igen csak releváns – gazdasági változásokat tüntessék fel a legfontosabb kiindulópontként.

A felmérés eddigi eredménye 34 interjú beszélgetés, az alábbiakban az ezekből levonható legfontosabb következtetéseket ismertetjük. Az interjúkra vidéki középiskolákban került sor az ország számos pontján (Bács-Kiskun, Baranya, Békés, Csongrád, Győr-Sopron, Pest illetve Szabolcs-Szatmár megyékben), többségében a megyeszékhelyeken, közel egyharmadnyi arányban pedig kisebb városokban.

A megkérdezettek közé kizárólag olyan pedagógusok kerülhettek be, akik legalább 5 éve ezen a pályán tevékenykednek, s közülük is elsősorban olyanok kiválasztására került sor, akik több éve tanítanak jelenlegi iskolájukban, ily módon jó rálátásuk van az elmúlt években az iskolában bekövetkezett változásokról. Az interjút adók többsége nő volt, egyharmadnyian